

Agjencia për Pronësi Industriale
Agencija za Industrijsku Svojину
Industrial Property Agency

Pajisjet Teknologjike dhe Pronësia Intelektuale

Përmbajtja

Përmbajtja	2
Shkurtesat	3
Hyrje	4
1. Pajisjet Teknologjike dhe Pronësia Intelektuale	5
1.1. Patentat	5
1.2. E drejta e autorit	7
1.3. Marka Tregtare	8
1.4. Dizajni Industrial	10
1.5. Sekretet Tregtar	12
2. Raste studimi	14
3. Mesazhe me rëndësi	16
4. Linqe me rëndësi	17

Shkurtesat

TIK	- Pajisjet Teknologjike
API	- Agjencia për Pronësi Industriale
DPI	- Drejtat Pronësore Intelektuale
MT	- Markë Tregtare
DI	- Dizajn Industrial
ST	- Sekret Tregtar

Hyrje

Me pajisje teknologjike kuptohet një gamë e gjerë e mjeteve të cilat përdorin teknologjinë apo teknologjinë e informacionit për të operuar. Përkatësisht, që shërbejnë për të kryer një punë a një veprimtari, ti tilla si pajisje laboratorike, shkollore, pajisje teknike, pajisje industriale, pajisje elektrike, pajisje elektronike, digjitale, e pajisje të tjera të cilat gjejnë përdorim të caktuar në jetën tonë.

Pra është një sektor i tërë dhe shumë i gjerë dhe që ka përdorim e ndikim të fuqishëm në jetën tonë. Kur kemi parasysh pajisjet teknologjike, kemi parasysh mjete të ndryshme që kryejnë punë e veprime të caktuara, atëherë kemi përsysh këtu novatorët e krijuesit fal shpikjeve të të cilëve këto mjete të punojnë, pastaj dizajnuesit e tyre që u kanë dhënë formën e dukjen e tyre të jashtme, krijuesit e kodeve kompjuterike e softuerin që i bëjnë këto pajisje të punojnë e ndërveprojnë, njohurinë e informacionin që i bënë këto pajisje të funksionojnë e të jenë të përdorshme.

Le të marrim shembull pajisjet e ndryshme teknologjike që përdoren në mjekësi për kryerjen e analizave të ndryshme apo fotografimeve, e deri tek ato më të rejtat në formë të robotëve, që përdoren në vendet më të zhvilluara për të kryer operacione autonome, apo pajisjet teknologjike që përdoren në jetën e përditshme si kompjuter, telefon të mençur, printer, televizor, frigorifer, etj. Të gjitha këto në vete ngërthejnë teknologji që mbrohet me patentë, material që mbrohet me të drejtën e autorit, dizajn industrial apo informacion që mbrohet si sekret tregtar, e që i takojnë një brendi që mbrohet me markë tregtare.

Përmes këtij materiali kemi për qëllim të bëjmë të njohura të Drejtat Pronësore Intelektuale (DPI) të cilat mund të përdoren për mbrojtjen e pajisjeve teknologjike. Përkatësisht, mund të përdoren disa të drejta për mbrojtjen e një pajisje teknologjike (patentat, e drejta e autorit, markat tregtare, dizajn industrial e sekretet tregtare). Me qëllim të rritet inovacioni dhe numri i objekteve të DPI-së të regjistruara në këtë sektor. Si dhe ngritja e ndërgjegjësimimit të bartësve të të drejtave për të kërkuar mbrojtje ligjore. Duke ndikuar kështu në rritje të respektit të përgjithshëm për të drejtat pronësore intelektuale dhe zbatimin më të mirë të tyre në Republikën e Kosovës.

1. Pajisjet Teknologjike dhe Pronësia Intelektuale

1.1. Patentat

Mbrojtja me patentë është njëra ndër format e mbrojtjes për pajisjet teknologjike, përkatësisht mbrohet teknologjia e cila e vënë pajisjen në veprim. Sektori i pajisjeve teknologjike, është ndër sektorët më dinamik të ekonomisë moderne si për nga prodhimi ashtu edhe për nga shitja e përdorimi, në këtë sektor bëhet një përdorim i gjerë i patentave për të siguruar mbrojtje të shpikjeve dhe të teknologjisë.

Shpikjet në fushën e teknologjisë janë ndër shpikjet që më së shumti patentohen, përkatësisht jepet numri i më i madh patentave në këtë sektor, ku kryesisht patentohet teknologjia e cila përdoret në makineri elektrike, aparate, energji, teknologjia audio-vizuale, teknologjia e komunikimit digjital, ajo e mjekësisë, e shumë teknologji e pajisje teknologjike të tjera. Novacioni në këtë sektor është shumë i madh, ndër qëllimet e kompanive është të ruajnë pozitën e tyre në treg, të mbajnë e të shtojnë konsumatorë të ri. Pra konkurrenca është e pamëshirshme.

Në një pajisje teknologjike, shembull një pajisje laborator, një telefon i mençur apo kompjuter, apo makineri për prodhimin e materialeve të ndryshme, të gjitha këto pajisje në vete mund të përmbajnë shumë shpikje, përkatësisht disa nga to qindra shpikje të patentuara. Por ka edhe pajisje teknologjike të cilat janë më të thjeshta dhe përmbajnë më pak teknologji apo të tilla që përmbajnë një patentë.

Patenta është e drejtë ekskluzive që jepet për një shpikje për një kohë të limituar. Shpikja mund të jetë një produkt ose një proces, që ofron një mënyrë të re për të bërë diçka, ose ofron një zgjidhje teknike të një problemi.

Një pajisje teknologjike, përmban shpikje e teknologji të patentuar që në shumicën e rasteve u takojnë disa kompanive apo shpikësve. Pra në këtë sektor inovacioni është komulativ dhe bashkëpunimi ndërmjet ndërmarrjeve dhe kompanive është i nevojshëm e në shumicën e rasteve është i domosdoshëm. Për këtë arsyeje në këtë sektor bëhet përdorimi i produkteve që janë të prodhuara nga subjekte të ndryshme, dhe të njëjtat përdoren në kuadër të pajisjes si tërsi apo në rastin më të mirë është i domosdoshëm transferimi i teknologjisë përmes marrëveshjeve që bëhen në mes të prodhuesve të pajisjeve të personave që mbajnë të drejtat në lidhje me shpikjet të cilat i kanë patentuar.

Në lidhje me pajisjet teknologjike është e rëndësishme që edhe kompanitë e vogla dhe të mesme mund të marrin pjesë në novacion, përmes shpikjeve të patentuara që mund të përdoren në kuadër të pajisjes teknologjike si tërësi, shembull nëse për një pajisje mjekësore një novator shpik një mundësi për të realizuar fotografime më të mira të organeve të njeriut, i njëjti mund të patentoj këtë shpikje dhe të fitoj të drejtën që vetëm ai të përdor apo të licencoj teknologjinë e tij. Duke pas parasysh që novacioni kërkon hulumtime dhe angazhim dhe jo gjithëherë, por shumicën e rasteve teknologjia e fundit e më novative shpiket në kuadër të universiteteve e kompanive që kanë qendra hulumtimi dhe bashkëpunimi shkencor.

Në këtë sektor novacionet e reja krijohen duke u bazuar në inovacionet e mëparshme, shpikësit bëjnë zhvillimin e teknologjisë së zhvilluar më herët nga të tjerët, me qëllim

përdorimeve të reja në industri, megjithatë vetëm shpikjet që janë risi, që përmbajnë hap shpikës e që janë të zbatueshme në industri mund të patentohen.

Shpikja mund të patentohet nëse plotëson këto kushte sipas legjislacionit të Republikës së Kosovës, që përbën:

- **Risi** - Shpikja konsiderohet e re nëse nuk bën pjesë në njohuritë e mëparshme. Njohuria e më përparshme përbëhet prej gjithë asaj që i është vënë në dispozicion publikut në nivel botëror me anë të përshkrimit të shkruar ose gojor, përdorimit, ose në ndonjë mënyrë tjetër, para datës së dorëzimit të aplikimit për patentë;
- **Shkalla e risisë apo hap shpikës** - Shpikja konsiderohet se përmban shkallë të risisë nëse nuk është e njohur për personin me njohuri në atë fushë, duke marrë parasysh njohuritë e mëparshme; (që nënkupton shpikjet që përbëjnë përparim të vërtet teknologjik në krahasim me ato ekzistuese), dhe
- **Është e zbatueshme në industri** - Shpikja është e zbatueshme në industri nëse lënda e saj mund të prodhohet ose të përdoret në çdo lloj industrie, përfshirë edhe bujqësinë.

Mos harroni shpikja e cila zbulohet publikisht para se të behët aplikimi për patentë nuk mund të patentohet.

Procedurat për patentim kërkojnë njohuri përkatëse të fushës së teknologjisë, përkatësisht njohuri teknike lidhur me hartimin e kërkesave të patentës dhe ekspertizë ligjore, andaj është e këshillueshme të kërkon ndihmë profesionale.

Patentat janë të drejta territoriale, vlejné vetëm për shtetin ku janë regjistruar. Një shpikje duhet të jetë e patentuar në vendin tonë për të gëzuar mbrojtje. Ndërsa për mbrojtjen e shpikjes në një shtet tjetër duhet bërë regjistrimi në vendin përkatës.

Ekziston mundësia e patentimit të shpikjes:

Kombëtare: Aplikimi për patentimin bëhet në API, për patentimin për territorin e Republikës së Kosovës.

Evropiane: Zyra Evropiane për Patenta, nëse do të zhvilloi biznesin në disa vende të Evropës atëherë është më mirë të aplikoni për patentimin e shpikjes tuaj përmes këtij sistemi.

Sipas Sistemit Ndërkombëtar: Bazuar në Traktatin për Bashkëpunim për Patenta (PCT), ju mund të regjistroni patentën tuaj duke aplikuar në një apo disa apo nga vendet që janë pjesë e këtij traktati. Por vlerësimi i patentshmërisë së shpikjes tuaj do të bëhet nga secila zyre për patenta e secilit shtet anëtarë, patenta do lëshohet nga secila zyre. Pra nuk nënkupton patentë ndërkombëtare, por vetëm sistem ndërkombëtar të regjistrimit. Por shtetasit e Kosovës, duhet të kenë një lidhje me vendin anëtar që aplikojnë, të kenë vendbanimin apo selinë e biznesit në të njëjtin, pasi që Kosova nuk është anëtare e PCT.

Personi i cili e ka të drejtën e patentës, mund të ndalojë të gjithë të tjerët të përdorin, krijojnë, shesin, ose importojnë teknologjinë që mbrohet me atë patentë. Pra, ai ka mundësinë të shes, tregtoj ose licencoj teknologjinë e për personat apo ndërmarrjet e tjera që dëshirojnë të përdorin.

Mbrojtja me patentë në Kosovë zgjatë 20 vite, duke filluar nga data e dorëzimit të aplikimit për patentë. Mirëpo, pas vitit të tretë çdo vit vijues paguhet taksa e mirëmbajtjes, nëse nuk paguhet kjo taksë në afatin e paraparë mbrojtja me patentë përfundon. Pas kalimit të afatit 20 vjeçar, shpikja bie në domenin publik dhe mund të përdoret lirshëm nga gjithkush.

Patentat të cilat përdoren në pajisjet teknologjike, mund përdoren edhe si mundësi për tu futur në marrëveshje licencimi me konkurrentët, duke bërë shkëmbimin e licencave e teknologjisë. Gjithashtu mund të përdoren edhe për të bërë marrëveshje licencimi, e siguruar fitime nga të njëjtat.

Këshillohet dhe është shumë i rëndësishëm për novatorët e bizneset që të shikojnë e qasen në platformat ku janë publikuar patentat e të drejtat e tjera pronësore intelektuale me qëllim të njohjes së trendëve më të reja të novacionit e zhvillimit në fushën përkatës dhe inspirimit. Me të drejtë thuhet nganjëherë që data-bazat e patentave zbulojnë më shumë informacion teknik dhe shkencor sesa publikimet akademike.

Përparësitë e mbrojtjes me patentë:

- siguron të drejtë ekskluzive dhe mbron shpikjen edhe nëse dikush tjetër ka arritur në të njëjtën shpikje në mënyrë të pavarur;
- siguron kompanisë vlerë tregu, veçanërisht nëse një kompani ka shpikje të patentuara që janë të rëndësishme ose themelore për funksionimin e një lloji teknologjie;
- informacioni për patentën mund të përdoret më tej nga novatorët për të përmirësuar inovacionin, kështu që është burim i mirë informacioni;
- portofoli i patentave mund të përdoret si aktiv për të rritur vlerën e kompanisë, ose si aktiv për të lidhur marrëveshje bashkëpunimi.

1.2. E drejta e autorit

Mbrojtja me të drejtën e autorit është formë e mbrojtjes që ka gjetur shfrytëzim edhe në pajisjet teknologjike. E drejta e autorit, mbron veprat origjinale si tekstet, imazhet, muzikën, veprat artistike, vizatimet, softuerin, nga shfrytëzimi nga çdo person tjetër përveç autorit. Mbrojtja me të drejtën e autorit është automatike, përkatësisht nga momenti që krijohet vepra fitohet edhe mbrojtja, pa pas nevojë asnjë regjistrim apo plotësim i ndonjë kushti administrativ. Kjo mbrojtjeje në vendin tonë zgjatë gjatë tërë jetës së autorit dhe 70 vjet pas vdekjes së tij.

Pajisjet teknologjike, pjesa më e madhe e tyre përdorë programet kompjuterike dhe softuerët, për të funksionuar e vepruar.

Në kuadër të pajisjeve teknologjike dhe teknologjisë, njëra ndër objektet më të mbrojtura me të drejtën e autorit është softueri, përkatësisht mbrohet vetëm kodi burimor i tij. Në kuadër të pajisjeve teknologjike me rëndësi janë edhe algoritmet të cilat mund të përfitojnë nga mbrojtja me të drejtën e autorit, vetëm nëse algoritmi i krijuar si i tillë është i integruar në kodin burimor të softuerit. Përndryshe algoritmet e ndara nga kodi burimor nuk janë të mbrojtura nga e drejta e autorit dhe konsiderohen si parime matematikore.

Shembull, në momentin që krijohet një softuer i ri, ai mbrohet nga e drejta e autorit si një veper letrare origjinale. Kodi i softuerit në Republikën e Kosovës mbrohet në momentin që krijohet, me kusht që të jetë krijim intelektual i vet autorit, dhe që nuk është kopje.

Mbrojtja e softuerit me të drejtën e autorit

Çfarë mbron e drejta e autorit tek softueri?

Mbrohet kodi – çdo formë e shprehur e tij

Nuk mbrohet funksionaliteti i softuerit

Nuk mbrohet gjuhët e kompjuterit dhe ndërfaqja grafike

E drejta e autorit mbron edhe materialet e publikuara që shoqërojnë pajisjet teknologjike, si dokumentacioni për përdoruesit, përmbajtja e faqes në internet për të njëjtat. Gjithashtu, mbron edhe ndërfaqet e përdoruesve të softuerit, tekstin origjinal, imazhet dhe paraqitjet e ndryshme.

E drejta e autorit i mundëson autorit të ushtrojë kontroll mbi atë që përdoruesit mund dhe nuk mund të bëjnë me softuerin. Kjo zakonisht shprehet në kushtet e marrëveshjes së licencës me përdoruesin e softuerit.

Të drejtat nga e drejta e autorit

Pronari i të drejtës së autorit, sipas legjislacionit mbi të drejtën e autorit ka këto të drejta ekskluzive, të:

- bëjë kopje të veprës;
- publikoj veprën;
- komunikoj veprën për publikun
- të bëjë përshtatje të veprës;
- të hyjë në një marrëveshje komerciale për qiradhënien e veprës,
- licencon të tjerët për të bërë ndonjë nga veprimet e mësipërme.

Shkelja e të drejtës së autorit ndodhë kur një person bënë riprodhimin apo kopjimin, përshtatjen apo komunikimin e saj, pa licencë apo autorizimin e bartësit të drejtës së autorit. Shkelje të drejtës së autorit përbën edhe shitja apo importimi i kopjeve të paautorizuara nga mbajtësi i të drejtës me qëllim shitjeje.

1.3. Marka Tregtare

Është shumë me rendësi që të krijohet një identitet për pajisjet e teknologjike, duke pas parasysh që konkurrenca është e fortë, duhet që produktet të dallohen në treg, me qëllim të suksesit biznesor. Kjo mund të arrihet duke u përcaktuar për një logo apo shenjë të përshtatshme për tu dalluar nga konsumatorët. Konsumatorët e ndërlidhin markën tregtare (MT) me cilësinë dhe kualitetin e produkteve dhe shërbimeve, kjo është njëra ndër funksionet e MT, për tu dhënë konsumatorëve një lidhje me MT dhe brendin përkatës. Pra, marka mund të përdorën për të krijuar një identitet për pajisjet teknologjike.

MT janë të rëndësishme sepse ofrojnë mbrojtjeje shembull edhe pasi të kalon mbrojtja e fituar me patentë, pajisjet teknologjike që kanë përdorur shpikje të patentuara, dhe kanë qenë shumë të njohura fal teknologjisë së përdorur. Pas kalimit të afatit të mbrojtjes me patentë, reputacionin e fituar me patentë ua siguron marka tregtare, pajisjet vazhdojnë të sigurojnë të hyra për një kohë të gjatë. Përkatësisht mund të sigurojnë mbrojtje të përhershme, deri sa bëhet mirëmbajtja e të drejtave dhe pagesa e taksës përkatëse çdo dhjetë vite pas regjistrimit.

MT është një shenjë apo simbol që dallon shërbimet apo produktet e një ndërmarrjeje nga një ndërmarrjeje tjetër. Përkatësisht marka mund të jetë një shenjë, simbol apo dizajn që dallon dhe identifikon shërbimet apo produktet e një ndërmarrjeje.

Konsumatorët do të lidhen dhe mbajnë mend produktet duke mbajtur në mend MT. Me rastin kur blejnë pajisje teknologjike, janë të prirë për të blerë ato që i takojnë një brendi të caktuar. Për faktin se fal MT e njohin edhe pajisjen edhe teknologjinë e cila gjenden në të. Gjithashtu me MT sigurohen investimet tuaja në novacion, distribuim e marketing të produkteve, pasi që konsumatorët do të njohin brendin tuaj.

Përmes MT ju mund të ndërtoni imazhin e ndërmarrjes tuaj, e krijimin e brendit tuaj. MT duhet të përdoret së bashku me një strategji të marketingut, e cila bazohet në kërkesat dhe preferencat e konsumatorëve, përmes së cilës synohet rritja e vlerës së produkteve dhe shërbimeve të dhëna.

Disa marka tregtare të regjistruara në Kosovë për pajisje teknologjike:

IBM Corporation

APPLE

Word

Apple Inc.

Samsung Electronics Co.

Në kuadër të strategjisë biznesore, është e këshillueshme të bëhet regjistrimi i MT para se të bëhet plasimi i produktit në treg, ose së paku të bëhet aplikimi për regjistrim. Megjithatë, është me rëndësi që të bëhet një kërkim i paraprak dhe të shikohet nëse marka përkatëse është apo nuk është në konflikt me një markë të regjistruar më parë.

Markat e regjistruar në Kosovë mund të kërkohen në faqen e API-së, në linkun: <http://213.163.122.85/epublish-search/public/trademarks?17&query=OFCO:KS>

Me rëndësi të kujtohet çdo herë se të drejtat nga marka tregtare janë të drejta territoriale, një MT e regjistruar në Kosovë vlen vetëm për territorin e Kosovës. Pra parimi i territorialitetit vlen si për të drejtat e tjera pronësore intelektuale. Nëse një subjekt apo person nga vendi ynë kërkon të këtë mbrojtje për MT, subjekti duhet të bëjë regjistrimin e markës apo brendit në shtetet në të cilat dëshiron mbrojtjeje.

Ekziston mundësia e regjistrimit të një marke tregtare:

Kombëtare: Aplikimi për regjistrim bëhet në API, për regjistrim në territorin e Republikës së Kosovës.

Markë tregtare Evropiane: EUTM që ofron mbrojtje në tërë Bashkimin Evropian. Nëse do të zhvillonin Biznesin në disa vende të BE-së atëherë është më mirë të aplikoni për regjistrim për një markë për Bashkimin Evropian.

Sipas Sistemit Ndërkombëtar të Madridit: Mund të aplikoni në një vend anëtar të këtij sistemi dhe të kërkonti mbrojtje për vendet që dëshironi të bëni biznes. Kosova nuk është anëtare e sistemit, por mund të aplikohet në një vend anëtar, nëse keni një lidhje me të, si shembull keni vendbanimin, selinë apo filialin e biznesit.

Kur bëhet aplikimi për regjistrimin e markës tregtare për pajisje teknologjike duhet të zgjidhen produktet apo shërbimet sipas Klasifikimit të Nicës në klasat përkatëse. Sipas këtij klasifikimi, produktet dhe shërbimet janë të ndara në klasa, përkatësisht 34 klasë janë të produkteve dhe 16 klasë për shërbime.

Sektori i teknologjisë dhe hulumtimit sipas Indikatorëve të Pronësisë Intelektuale të Organizatës Botërore të Pronësisë Intelektuale, është sektori me më së shumti MT të regjistruara nga të gjithë sektorët e tjerë për vitin 2020, në klasat e Klasifikimit të Nicës 9, 38, 42 dhe 45.

1.4. Dizajni Industrial

Dizajni industrial (DI) konsiderohet si një ndër format e mbrojtjes së pajisjeve teknologjike si produkte, për faktin se me regjistrimin e dizajnit industrial mund të parandalohen palët e treta dhe konkurrentët të kopjojnë dhe përdorin dizajnët e tyre.

Të drejtat nga dizajni përdoren për të mbrojtur dukjen e një produkti ose një pjesë të tij. Dizajni industrial mund të përbëhet nga veçorit apo karakteristikat tredimensionale apo dy dimensionale të një produkti, varësisht nëse paraqitet si formë e një produkti, ose si model, vija e linja, tekstura apo material i vet produktit ose zbukurimet e tij.

Dizajni ka në qendër të mbrojtjes dukjen e produktit, e dukja e pamja e jashtme e produkteve ka rëndësi edhe për pajisjet teknologjike, sepse i bënë ato atraktive e të kërkueshme, e tërheqja estetike dhe vizuale ndikojnë në konsumatorët kur zgjedhin një produkt nga një tjetër.

Nëse marrim shembull pajisjet teknologjike shtëpiake, aparatet e ndryshme të lojërave, aparatet mjekësore e skanerët e ndryshëm, lloptopët e kompjuterët, janë shumë atraktiv, të veçantë dhe kanë karakter individual. Kompanitë para se të vendosin këto produkte në treg bëjnë aplikimin e për regjistrimin e DI. Edhe pse një pjesë e madhe e tyre ndjekin stile të caktuar apo që në pamje të parë duken si të njëjta, prapë se prapë kompanitë i kushtojnë rëndësi të madhe dizajnit të produkteve të tyre, ato mbrojnë edhe vetëm pjesë të caktuar të pajisjeve të tyre me DI.

Gjithashtu i dukshëm edhe trendi i paketimit edhe të vet pajisjeve teknologjike, sidomos të atyre për përdorim personal dhe shtëpiak, të cilat kanë paketime të veçanta që shpesh herë janë të mbrojtura me DI.

Pra DI ka një përdorim të madh në këtë sektor, dhe është shumë i rëndësishëm, për faktin se është element i rëndësishëm i brendit, pasi që DI kontribuon edhe në mbrojtjen e brendit të ndërmarrjes. Për këtë arsyeje këshillohet të bëhet mbrojtja e dizajnëve, duke aplikuar për regjistrimin e tyre. Aplikimi për regjistrim këshillohet të bëhet si për tërë produktin, por edhe pjesë të tij, nëse pjesa si të tillë ka karakter individual apo mund të kopjohet nga konkurrenca.

Me rastin e përcaktimit për mbrojtje me DI, duhet vlerësuar se cilat produkte mund të regjistrohen si DI, si dhe të vlerësohet se cilat produkte kompania vendos ti regjistroj, kjo sidomos për NVM, të cilat kanë më pak resurse. Për pajisjet teknologjike duke pas parasysh investimet e mëdha që bëhen për prodhimin e tyre para se të vendosen në treg bëhet aplikimi për regjistrimin e mbrojtje me DI.

Për mbrojtje me DI industrial duhet të plotësohen disa kushte, përkatësisht dizajni duhet të jetë:

I ri - dizajni konsiderohet i ri nëse nuk iu është zbuluar publikut asnjëherë më parë. Përkatësisht, nuk është identik me asnjë dizajn të vënë në dispozicion të publikut para datës së aplikimit për regjistrimin e dizajnit, ndërsa nëse është kërkuar e drejta e përparësisë, para datës së pranuar të përparësisë;

Me karakter individual - dizajni ka karakter individual nëse përshtypja e përgjithshme e krijuar nga dizajni ndryshon nga përshtypja e përgjithshme e krijuar nga dizajnet e vëna më herët në dispozicion, pra duhet vlerësuar përshtypja që krijon dizajni. Sipas nenit 7 të Ligjit mbi dizajnet, për vlerësimin e karakterit individual, duhet të merret parasysh shkalla e lirisë së dizajnesit në krijimin e dizajnit;

Të mos jetë funksional – karakteristikat e dizajnit që diktohen nga një funksion teknik nuk mund të mbrohen; dhe

Të mos jetë në kundërshtim me interesin publik dhe moralin.

Dizajne të regjistruara :

Makinë për larje, Gorenje

Dron, Sony

Orë e mençur Apple Inc.

Dizajni sikurse markat tregtare vlen vetëm për shtetet në të cilat është janë regjistruar. Është shumë e rëndësishme që dizajnerët dhe ndërmarrësit të kenë një strategji se në cilat vende do të bëhet aplikimi për regjistrim.

Ekziston mundësia e regjistrimit të Dizajnit Industrial:

Kombëtar: Aplikimi për regjistrim bëhet në API, për regjistrim në territorin e Republikës së Kosovës, ose në një shtet të caktuar.

Evropian: Zyra për Pronësi Intelektuale e BE-së, që ofron mbrojtje në tërë Bashkimin Evropian. Nëse do të zhvilloi Biznesin në disa vende të BE-së atëherë është më mirë të aplikoni për regjistrimin e një Dizajni të Bashkimin Evropian. Në BE është i njohur edhe Dizajni i paregjistruar, ky përfitohet mbrojtjeje për (3) vjet nga data kur dizajni është vënë në dispozicion të publikut.

Sipas Sistemit Ndërkombëtar të Hagës: Mund të aplikoni në një vend anëtar të këtij sistemi dhe të kërkonti mbrojtje për vendet që dëshironi të bëni biznes. Por shtetasit e Kosovës, duhet të kenë një lidhje me vendin që aplikojnë, të kenë vendbanimin apo selinë e filialit e biznesit në vendin anëtar.

Sipas legjislacionit në fuqi në Republikën e Kosovës, dizajni mbrohet për një periudhë pesë (5) vjeçare, duke llogaritur nga data e paraqitjes së aplikacionit. Kohëzgjatja mund të vazhdohet për më së shumti 4 periudha shtesë prej pesë (5) vitesh, deri në deri në maksimum 25 vjet. Pas kalimit kësaj periudhe 25 vjeçare apo nëse tarifat e rinovimit nuk paguhen në fund të çdo periudhe 5-vjeçare, DI bie në domenin publik dhe mund të përdoret lirshëm nga kushdo

1.5. Sekretet Tregtar

Sekretet tregtare (ST) janë informatat konfidenciale të cilat kanë rendësi komerciale për bizneset deri sa mbahen sekret. Kompanitë përdorin ST për të mbrojtur informacionin që përdoret në lidhje me teknologjinë e inovacionin, punën, prodhimin, shitjen e përdorimin e pajisjeve teknologjike.

Përkatesisht, çdo informacion mund të konsiderohet si sekret tregtar i cili përdoret në kuadër të sektorit të pajisjeve teknologjike, si softueri (kodi burimor), informacionet e ndryshme teknike, proceset e inovacioneve teknologjike, si dhe informacionet që nuk mund të mbrohen nga lloje të tjera DPI-ve, si proceset dhe metodat, listat e klientëve, materialet, të dhënat nga hulumtimi, metoda të bërit biznes, strategjia e marketingut e të tjera.

Informacioni mbrohet si ST, deri sa të ruhet si i tillë. Përkatesisht është informacion i cili ka vlerë tregtare dhe iu siguron kompanive avantazh konkurrues në treg. Njëri ndër shembujt më të bujshëm të sekretit tregtar konsiderohet receta e Coca-Cola, e mbajtur si i tillë nga viti 1919, apo receta e përgatitjes së KFC-së, e të tjera raste. Pra tregon se sa i rëndësishëm është informacioni si ST, nëse ka vlerë komerciale dhe gjen aplikim komercial dhe ruhet si sekret.

Sipas legjislacionit të Republikës së Kosovës [Liqi Nr. 08 L-076 për Mbrojtjen e Sekreteve Tregtare](#), i miratuar së fundi, në fuqi nga 15 Qershori 2022, sekretit tregtar është informacion, fshehtësi në kuptimin që nuk është përgjithësisht ose lehtësisht i qasshëm për personat brenda qarqeve që zakonisht merren me llojin e informatës në fjalë, dhe që ka vlerë tregtare sepse është sekret dhe personi që e kontrollon merr masa për ta mbajtur atë sekret.

Marrja, përdorimi ose zbulimi i paautorizuar i ST, në një mënyrë që është në kundërshtim me praktikat e ndershme tregtare nga të tjerët konsiderohet si një praktikë e padrejtë dhe shkelje e mbrojtjes së sekretit tregtar.

Mbrojtja me ST është me e dobët, për faktin së nëse informacioni bëhet publik apo zbulohet, i njëjti humb mbrojtjen. Pra mbrojtja zgjatë deri sa mbahet si sekret apo deri sa konkurrentët nuk zhvillojnë një novacion të njëjtë në mënyrë të pavarur, apo duke analizuar produktet dhe shërbimet e kompanisë tuaj e të arrijnë të gjejnë shembull se si ju kryeni një proces apo veprim teknologjik. ST mund të jenë edhe cak i vjedhjeve por edhe i sulmeve kibernetike, sidomos të ST të cilat përdoren në teknologji janë cak edhe i spiunazhit industrial.

ST nuk ka nevojë të regjistrohet, por mbrohet për sa kohë që mbahet sekret. Për këtë arsyeje është me rëndësi që biznesi apo kompania të merr masa për mbrojtjen e informacionit që e konsideroni si të rëndësishëm, si ST. Përfshirë të mos jetë i qasshëm lehtësisht as edhe nga punëtorët e saj, përveç atyre të cilët e kontrollojnë atë.

Që një informacion të klasifikohet si ST duhet që të plotësohen këto kushte:

Të ruhet sekret

Të ketë vlerë komerciale, dhe

Të janë marrë masa për ruajtjen sekret të tij.

Ruajtja e STm si sekret dhe konfidencial është sfidë, sidomos në sektorin e teknologjisë, dhe në epokën digjitale, pasi që i tërë informacioni është në formë të dhënave digjitale apo lehtë të transmetueshëm, për këtë arsyeje është e këshillueshme të merren masa:

Masa organizuese - në kuadër të kompanisë, duke trajnuar punëtorët sidomos ata që merren me informatën në fjalë për ta ruajtur si sekret; si masa parandaluese;

Masa teknologjike – përdorimi i teknologjisë së enkriptuar, vërtetimin e autenticitetit për qasje, fjalëkalime të ndryshme, për të ruajtur informacionin e klasifikuar si sekret tregtar; dhe

Masa ligjore – duke nënshkruar marrëveshje mos zbulimi me punëtorët që kanë qasje në informacionin që është i klasifikuar si ST dhe gjatë bashkëpunimit me kompanitë e tjera. Përfshirë marrjen e masave ligjore për zbulimet e qëllimshme të paautorizuara të ST.

Në rastet e bashkëpunimit biznesor është me rëndësi të vendosni klauzola kontraktore në formë të Marrëveshjes së Mos-zbulimit të Informacionit (NDA), duke identifikuar se cili informacion është “informacion si sekret” dhe për çfarë qëllimi mund të përdoret i njëjti, se cilët persona mund të kenë qasje nga pala tjetër në të, dhe cili do të jetë kompensimi i dëmit në rast të zbulimit të këtij informacioni. Në NDA është me rëndësi të vendosni edhe legjislacionin dhe juridiksionin që aplikohet në rast kontesti, nëse hyni në marrëveshje me biznese të huaj.

Është e këshillueshme të mbrohen si ST edhe shpikjet nëse konsiderohet se ato mund të mbahen sekret për një periudhë më të gjatë se 20 vjet, aq sa është mbrojtja me patentë.

Shembulli i Coca-Cola, tregon se si kompania shfrytëzon sekretin tregtar të recetës për më shumë se një shekull, këtë mbrojtje aq e gjatë nuk ta gëzonte me asnjë të drejtë tjetër pronësore intelektuale. Edhe pse duhet pas kujdes nëse një shpikje mund lehtë të kundërprojektohet apo të kuptohet se si funksionon, është më me rëndësi që ajo shpikje të patentohet. Sepse nëse një kompani tjetër do të dilte me të njëjtën shpikje, ata mund ta patentonin atë dhe mbajtësi i ST nuk mund të bënte asgjë.

2. Raste studimi

2.1. Sistem gjurmimi pajisje dhe softuer për menaxhimin e prodhimit blegtoral ¹

Sistemi i gjurmimit **Chipsafer**, i cili është i ideuar dhe krijuar nga një inxhinieri e elektroteknikës, Znj. Victoria Alonsopérez, e cila vetëm pasi kishte kryer studimet, kishte fituar një garë në konkurrencë me studentët nga universitetet të njohura në fushën e teknologjisë si Stanford dhe Massachusetts Institute of Technology. Ajo nuk kishte pritur dhe kishte gjetur një biznes dhe kishin prodhuar pajisjen në vitin 2013.

Sistemi i gjurmimit **Chipsafer** është një pajisje (një jakë) dhe një softuer të pavarur të menaxhimit të prodhimit blegtoral. Pajisja vendoset në qafën e kafshës dhe ka një sensor inteligjent vendoset rreth qafës së kafshës dhe shërben për të lokalizuar atë dhe për të zbuluar çdo anomali në lëvizje. E ndërtuar për t'i rezistueshme ndaj kushteve të ambientit, pajisje që ripërdoret. Me softuerin e të menaxhimit rural të Chipsafer është i qasshëm lirish dhe përmban një kalendar sanitar dhe lloje të ndryshme sinjalizimesh dhe raportesh.

Pajisja vetë-karikuese e gjurmimit të bagëtive dërgon informacione të mbledhura me një lokalizues GPS dhe çdo 30 minuta në kompjuterët ku fermerët mund t'i qasen atij informacioni. Softueri i menaxhimit të fermave të Chipsafer lejon fermerët të menaxhojnë tufat e bagëtive të tyre. Ata mund të shohin kafshët, ku kanë qenë, sa kanë ecur në ditë dhe të marrin të gjithë gjenealogjinë e tyre.

Menaxhimi i DPI-ve

Pajisja është patentuar në SHBA në vitin 2016, dhe emri Chipsafer është regjistruar si markë tregtare. Gjithashtu, pajisja ka fituar disa çmime ndërkombëtare dhe ka pas sukses si

¹ Rasti i studimit është marrë nga faqja e internetit të Organizatës Botërore të Pronësive Intelektuale OBPI në Anglisht WIPO, sipas kushteve të përdorimit të materialeve të WIPO. Rasti është përkthyer dhe përshtatur, ndryshime janë bërë në materialin original të prezantuar në linkun <https://www.wipo.int/ipadvantage/en/details.jsp?id=12460>, qasur së fundi me datën 16.06.2022.

produkt i shitur në disa vende si Uruguai, Brazil dhe Australi. Kompania që prodhon atë është shndërruar në një start-up me 10 punëtor. Znj. Alonsoperez, ka në plan të prodhimit të versionit të ri dhe të shes atë edhe për përdorime në kafshë të tjera.

Ky është një shembull i artë, që tregon që edhe një novator i vetëm i cili nëse ideon e shpikë një pajisje teknologjike të rëndësishme mund të jetë i suksesshëm. Por duhet edhe të mendoj të regjistroj të DPI-të dhe të bashkëpunoj me biznese tjera si për plasim në treg ashtu edhe për financim.

2.2. Transformimi i punës laboratorike me mikroskopin dixhital SigTuple²

Në një laborator mjekësor, shumica e testeve janë të automatizuara, përveç ekzaminimit mikroskopik, i cili ende mbështetet në vlerësimin vizual të njeriut; një proces i ngadaltë që i nënshtrohet gabimeve, jo-efikasitetit dhe i ndikuar nga mungesa në rritje e personelit mjekësor. Sistemi i SigTuple para-klasifikon qelizat dhe ofron një raport në minuta.

Z. Tathagato Rai Dastidar, i njohur më së miri si "Tatha", kishte vështirësi të vendoste se çfarë i pëlqente më shumë kur ishte në shkollë të mesme: fizika apo shkenca kompjuterike. Ai zgjodhi këtë të fundit dhe pastaj Bioteknologji, vazhdoi të punojë për sektorin kombëtar të gjysmëpërçuesve për të shkruar softuer për automatizimin e dizajnit të harduerit, ndërsa mbaroi edhe doktoraturën, në të njëjtën kohë në shkencat kompjuterike. Më vonë Tatha, pasi dështoi në biznes, ju bashkua kompanisë "Yahoo". Në vitin 2014-2015 së bashku me dy kolegë të tij, filluan të eksplorojnë aplikacionet e Inteligjencës Artificiale, me ide që të krijojnë diçka që do të ndryshonte jetën e njerëzve, dhe ata morën në konsiderim të shpiknin diçka për shëndetin e njeriut. Edhe pse nuk kishin njohuri nga fusha e shëndetësisë, ata morën këshilla profesionale dhe të dhëna për të filluar me projektin e tyre në vitin 2015.

Mikroskopi me Inteligjencë Artificiale (IA)

Tre bashkëthemeluesit u fokusuan në automatizimin e mikroskopisë, pasi që procesi aktual manual "është joefikas, i prirur ndaj gabimeve, sepse varet nga faktorë të jashtëm.

SigTuple ofron një kombinim të zgjidhjeve harduerike dhe softuerike. Pajisja është një mikroskop dixhital i automatizuar (AI100), i cili mund të konvertojë çdo ekzemplar mjekësor në imazhe dixhitale mikroskopike dhe t'i ngarkojë ato në një platformë cloud. Dy softuer të fuqizuar nga IA: Shrava (për urinë) dhe Shonit (për gjak), analizojnë ato imazhe dhe para-klasifikojnë qelizat në lloje dhe nën-lloje, duke dhënë rezultate në minuta. "Sistemi ynë është më i mirë për të kapur anomalitë më të rralla sesa një patolog njerëzor," nënvizoi Tathagato.

Mikroskopi SingTuple Sistemi SigTuple kryen të gjitha analizat e kryera normalisht në mostrat e gjakut, duke përfshirë numërimin diferencial dhe analizën morfologjike të qelizave të kuqe dhe trombociteve. Gjithashtu mund të kryej edhe analiza të urinës, të gjitha duke përdorur IA dhe teknologjinë. Mikroskopi i automatizuar për efikasitet, shpejtësi, saktësi, që ofron njohuri

² Rasti i studimit është marrë nga faqja e internetit të Organizatës Botërore të Pronësisë Intelektuale OBPI në Anglisht WIPO, sipas kushteve të përdorimit të materialeve të WIPO. Rasti është përkthyer dhe përshtatur, ndryshime janë bërë në materialin origjinal të prezantuar në linkun <https://www.wipo.int/ipadvantage/en/details.jsp?id=12467> qasur së fundi me datën 16.06.2022.

klinike. Mund të bëjë edhe parashikimin e disa lloje të sëmundjeve por sipas shpikësit të tij, dëshirojnë të lejojnë që njeriu të bëjë diagnostikimin e jo IA.

Menaxhimi i DPI-ve

SingTuple ka 19 patenta aktive, 6 nga ato edhe në SHBA, si dhe ka mbrojtur logon dhe emrin me markë tregtare. Dhe ka arritur që të ketë një staf prej 70 punëtorëve. Gjithashtu, kompania është duke vazhduar me hulumtim e inovacion për të prodhuar edhe pajisje të tjera për laborator.

3. Mesazhe me rëndësi

- Është me rëndësi të merrni parasysh se cila DPI është më e përshtatshme për mbrojtjen e produktit tuaj, në disa raste mund të përdorni të gjitha DPI-të;
- Patentimi është më i vështirë në teknologjinë e ndërlidhur me softuer dhe i mundshëm vetëm në raste specifike;
- Novatorë të vetëm dhe me pak resurse kanë arritur të bëjnë shpikje të mëdha që kanë ndryshuar jetën e njerëzve edhe zgjidhur problemet e industrisë. Shpikjet më të mëdha janë bërë nga ata që janë ballafaquar me probleme në punë e industri apo për ti dhënë zgjidhje kërkesave të klientëve;
- Vlera e pronësisë intelektuale të kompanisë tuaj, mund të jetë shumë më e madhe se sa vlera e aseteve fizike të kompanisë;
- Mbani shënime mbi novacionin dhe kreativitetin tuaj, identifikoni se cilat janë objektet e pronësisë intelektuale që ju i keni krijuar, regjistroni dhe i mbronin ato;
- Kërkoni ndihmë profesionale për regjistrimin e DPI-vë, e sidomos për regjistrimin e mbrojtjen e shpikjeve me patentë me qëllim ti specifikoni kërkesat patentore;
- Mbronin produktet dhe shërbimet novative: Gjithmonë regjistroni DPI-të tuaja Markën Tregtare, Patentën, Dizajnin Industrial dhe Inventarizoni DPI tuaja të cilat nuk regjistrohen në vendin tonë drejtat e autorit dhe Sekretin Tregtar
- Merrni masa për mbrojtjen e informacionit që e konsideroni si të rëndësishëm e si ST;
- Mos përdorni DPI-të e personave të tjerë pa marrë leje apo pëlqimin e tyre sepse mund të paditeni dhe humbni shumë;
- Përdorni shenjat e Pronësisë Intelektuale: Për shpikjet e patentuara "Patenta e Regjistruar"; Për të drejtën e autorit ©; Për markë tregtare ® ose "Markë e Regjistruar" Për Dizajnë të Industrial ID;

4. Linqe me rëndësi

1. Agjencia për Pronësi Industriale e Kosovës: <https://kipa.rks-gov.net/>
2. WIPO: www.wipo.int
3. EPO: <http://www.epo.org>
4. USPTO: <https://www.uspto.gov>
5. WIPO SME Division: www.wipo.int/sme
6. WTO: <http://www.wto.org>
7. EU: Geographical indications - https://europa.eu/youreurope/business/running-business/intellectual-property/geographical-indications/index_en.htm
8. Directory of IP Offices worldwide: <http://www.wipo.int/directory/en/urls.jsp>
9. International Trademark Association (INTA): <http://www.inta.org>